

*Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.*

Раздел „Лечебни растения“



Приложение № 1



РАЗДЕЛ „ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ“ към Програма за опазване на околната среда на община Шабла 2021-2028 г.

ПРИЕТА С РЕШЕНИЕ НА ОБЩИНСКИ СЪВЕТ – ШАБЛА № 447 / 28.10.2022 г.





СЪДЪРЖАНИЕ

- I. Въведение
- II. Описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условията в местообитанията, количеството и състоянието на ресурсите на територията на община Шабла
- III. Дейности за опазване на екосистемите и ресурсите от лечебни растения за осигуряване на устойчивото им ползване
- IV. Приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения
- V. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях
- VI. Местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановите документи от по-висока степен
- VII. Видове под специален режим
- VIII. Прогнозни количества на ресурсите и период на възстановяване
- IX. Заключение
- X. Термини и дефиниции
- XI. Приложения



I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият раздел „Лечебни растения“ (ЛР) към общинската Програма за опазване на околната среда на община Шабла за периода 2021-2028 г. е разработен на основание чл. 50, т. 3 и чл. 55 от Закона за лечебните растения (ЗЛР), обн. ДВ бр. 29 от 7 Април 2000 г., с посл. изм. ДВ. бр. 96 от 1 Декември 2017 г. и във връзка с разпоредбите на Наредба № 2 от 20 януари 2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, обн. ДВ бр. 14 от 29 февруари 2004 г.

Българската лечебна флора е не само най-богатата в Европа, но и най-добре проучената. Богатите архиви и хербарии на специализираните институти на Българската академия на науките са ценни за науката и достъпни за всички. България е основен доставчик на билки за целия свят. С територия десетки пъти по-малка от тази на Индия и Китай, пропорционално на площта си, страната ни ги изпреварва по количества износ на билки. Точни данни за количествата билки, които преминават през билкозаготвителните пунктове у нас няма. Твърди се, че са повече от 17 хил. тона годишно. Най-големи количества се търгуват от диворастящи липа, глог, шипка, трънка и коприва.

България е единствената страна в Европейския съюз, която има специален Закон за лечебните растения, защото единствено ние събираме билки от дивата природа и то в огромни количества.

Законът за лечебните растения предписва как да се организира изкупуването и заготвянето на билки в специални пунктове, които се регистрират в регионалните инспекции по околна среда и води. Определя и правила за събиране, изсушаване, превоз и съхранение. Задължава билкозаготвителите да обучават берачите си.

В България се извършва основно първична преработка на билките: сушене, замразяване, рязане, пакетиране, което не добавя повече от 5 % стойност. Толкова е и максималната печалба на билкозаготвителите. Затова, за да увеличат приходите си, те се стремят да изнасят все по-големи количества билки и нерядко ощетяват дивата природа. Единици са фирмите в България, които вече ползват високотехнологично оборудване при обработването на билките и изнасят на пазара у нас и в чужбина преработени крайни продукти, на много по-високи цени. Суровина само в изсушен вид струва единица, а в преработен вид, като краен продукт може да струва 10–15 дори 100 пъти по-скъпо. Към това трябва да се стремят фирмите, обработващи билки в България – високотехнологична преработка, производство на етерични масла, тинктури, добавки и др.

По-голямата част от билките, които се изкупуват, търгуват и преработват се събират от дивата природа. Доходите на много семейства зависят от това да познават добре различните видове растения, да знаят точно кога лечебните вещества в тях са най-силни и да спазват правилата за събиране, за да опазват естествените им находища.

С настоящия раздел „Лечебни растения“ към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързаните с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

В последните години значително нараства интереса към лечебните растения. Те са били и си остават ефективно средство при лечението на редица заболявания. Растенията са достъпна и евтина суровина за приготвянето на лечебни препарати, чайове, напитки и др. Съществуващата в страната икономическа криза принуждава значителен брой хора да събират билки и плодове с търговска цел.



Съгласно ЗЛР, лечебните растения на територията на Република България се използват съгласно принципите за устойчиво ползване и един от подходите, които позволява прилагането на този принцип е планиране и контролиране на ползването на полезна биомаса от диворастящите популации на лечебните растения.

Основните принципи при планиране на ползването на лечебни растения са: минимално ползване на проблемни видове; използване на щадящи способности и техники за събиране; сигурно и ефективно първично преработване за реализация и ползване на базата на разработен планов документ. В тази връзка раздел „Лечебни растения“ в ПООС на община Шабла повишава своето значение като документ, осигуряващ устойчиво ползване на тези ценни природни ресурси.

Цел:

Целта на настоящия раздел „Лечебни растения“ е запазване на ресурсите от съществуващите видове лечебни растения на територията на община Шабла. Той урежда управлението на дейностите по опазването и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки.

Задачи:

- Опазване на лечебните растения в естествените им находища;
- Поддържане и съхранение на екосистемите, съдържащи лечебни растения;
- Опазване на естествените местообитания на лечебните растения.

Нормативи:

1. Закон за лечебните растения
2. Наредба № 2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от МОСВ.
3. Наредба № 5 от 19 юли 2004 г. за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, посл. изм. ДВ бр.66 от 10.08. 2018 г., издадена от Министерство на здравеопазването и Министерство на околната среда и водите.

Според ЗЛР разделът „Лечебни растения“ към ПООС е планов документ за опазване и устойчиво ползване на ресурсите от лечебни растения в общината.

Съгласно чл. 46 от ЗЛР Кметът ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

1. Организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения, включени в общинската програма за опазване на околната среда;
2. Издава позволителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост;
3. Издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;
4. Предоставя на Министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

Настоящият раздел „Лечебни растения“ включва информация за видовете лечебни растения, местообитанието им, разпространението им, режимът на тяхното ползване, прогнозните количества суровина, морфологичните части, предмет на събиране, на които може да разчита местната икономика. Разделът представя и информация за необходимите мерки за опазване на лечебните растения и техните местообитания и находища.



II. ОПИСАНИЕ НА МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО НА ЕСТЕСТВЕНИТЕ НАХОДИЩА НА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, УСЛОВИЯ В МЕСТООБИТАНИЯТА, КОЛИЧЕСТВО И СЪСТОЯНИЕ НА РЕСУРСИТЕ

Община Шабла попада в териториалния обхват на Държавно ловно стопанство (ДЛС) – Балчик към Регионална дирекция по горите – Варна, „Североизточно държавно предприятие“ на Министерство на земеделието и храните. Площта на горските територии в общината е 1 322 ха, или около 4 % от общата територия на общината. Общата лесистост на община Шабла е 3,28 %, което е под минималния процент за страната.

Територията на община Шабла е богата на естествени находища на лечебни растения, диворастящи плодове и билки.

Находищата на лечебни растения се срещат на групи, разпръснати, на петна или се срещат по единично и могат да се използват за стопански и лични нужди.

Съгласно разпоредбите на ЗЛР, изкупуването и/или първичната обработка на билки се извършва от билкозаготвителни пунктове.

Съгласно разпоредбите на ЗЛР, изкупуването и/или първичната обработка на билки се извършва от билкозаготвителни пунктове.

Община Шабла, съвместно с ДЛС „Балчик“, РИОСВ - Варна и други обществени организации трябва да организира контрола за опазване и устойчиво ползване на лечебните растения. Естествените им находища трябва да се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фонд със сегашна или бъдеща ценност. Опазването включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации от лечебни растения.

Съгласно разпоредбите на ЗЛР, изкупуването и/или първичната обработка на билки се извършва от билкозаготвителни пунктове. Органите, компетентни да издават разрешителни за ползване на лечебни растения, вкл. събиране на билки, са посочени в чл. 22 от Закона за лечебните растения.

Няма точна информация за количествата и видове събрани билки, гъби, горски плодове от територията на община Шабла през последните години.

В РИОСВ-Варна, няма подадени уведомления за организирани билкозаготвителни пунктове на територията на община Шабла и съответно няма регистрирани книги за изкупени, реализирани и налични количества билки за билкозаготвителни пунктове на територията на общината.

В община Шабла не са постъпвали искания и съответно не са издавани разрешителни за събиране на диворастящи лечебни растения от общински територии. Не е изработен кадастър на лечебните растения за гори, земи, води и водни обекти – общинска собственост.

С Решение № IX.1.5.1. по протокол № 9 /25.10.2004 г. на Общински съвет – Шабла, е приета тарифа за таксите, които се заплащат за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти – общинска собственост.

Контролът на пунктовете за изкупуване и преработка на билки, горски плодове и гъби се осъществява от РИОСВ - Варна.

На територията на Община Шабла се срещат различни видове лечебни растения – коприва, овчарска торбичка, горицвет, брош, липа, лайка, бял равнец, бъз, мащерка, риган,





цвят и плод от глог, шипка, слез, бръшлян, маточина, глухарче, тетра, плод от драка и други. Преобладаващи видове горски плодове са – шипка, глог, драка, джанка, трънка, тревен бъз, орех, конски кестен и други.

Билките намират широко приложение във фармацевтичната, козметичната и парфюмерийна промишленост, а също за производство на чай, тинктури и лечебни био-продукти. Интерес за населението на община Шабла и обект на събиране за лична употреба представляват следните билки: липа, лайка, риган, мащерка, жълт кантарион, глог и шипка. Община Шабла има потенциал да развие предприятия за преработка на диворастящи плодове, билки и гъби, които да създадат работни места за населението.



Като цяло съвместното действие на биотичните и абиотични фактори определя условията в местообитанието на лечебните растения на територията като благоприятни за съществуването, размножаването, развитието и запазването им. На тази база е изготвен и приложен списък на по-важните видове лечебни растения в община Шабла със стопанско и икономическо значение.

Находищата на лечебни растения на територията на общината са на групи, разпръснати, на петна или се срещат по единично и се използват за стопански и лични нужди.

Таблица 1: Списък на лечебните растения, определени като такива с приложение към Закона за лечебните растения, срещащи се в земеделски земи, гори и в границите на населените места на територията на община Шабла

№ по ред	Вид	Местонахождение	Срещаемост	Описание и ресурсно значение
1	Бреза обикновена <i>Betula pendula</i> 	Гори и паркове във всички населени места	По единично	Широколистно дърво с характерен за кората бял цвят, който се дължи на веществото бетулин - единственото бяло багрило в природата. Употребявана част: листата. Без ресурсно значение
2	Бръшлян <i>Hedera helix</i> 	Расте из широколистните и смесени гори, по-рядко и по скали из цялата община	На петна	(Сем. Бръшлянови - Araliaceae) - вечнозелено увивно или пълзящо растение. Листата са дълги 3-10 см., кожести, лъскави, по цветоносните клонки яйцевидни или елипсоидни. Цветовете са жълтозелени с петделна чашка и венче. Цъфти през август – септември, плодовете узряват на следващата пролет. Употребяема част: Използват се листата. Отровно! Фитотерапия (Използваем. Лични нужди.
3	Бъз нисък	Повсеместно – в	На групи	Семейство Бъзови -



	<p><i>Sambucus ebulus</i></p> 	<p>населените места и пасищата в големи количества</p>		<p>Caprifoliaceae) многогодишно тревисто растение. Стъблото е едногодишно, високо до 2 м. Листата са нечифтоперести, с ланцетни прилистници, обикновено с 5—9 продълговати, заострени и назъбени листчета. Цветовете са бели или червеникави, събрани в едри съцветия на върха на стъблото. Прашниците са червеникави, а плодовете черни. Използваема част: Цвят, плод, корени; Намира широко приложение и в народната медицина. Време за бране Август — октомври. Начин на бране Плодчетата се събират при пълното им узряване направо от растението или се отрязват целите връхни части заедно с плодовете, които след това се обират. Начин на сушене. Събраният материал се прочиства от неузрели и презрели плодчета, клечки, дръжчици и други примеси и се суши на слънце, разстлан върху рамки или постелки, в затоплени помещения или в сушилни при температура до 80°, която се повишава постепенно, и при осигурена добра вентилация. Да не се пресушава. Отровно! Максимално използваем.</p>
<p>4</p>	<p>Бъз черен <i>Sambucus nigra</i></p> 	<p>Повсеместно в населени места и гори</p>	<p>На петна</p>	<p>Семейство Мешковицови Дървовиден вид бъз с черни плодове. Черният бъз е листопаден храст или ниско дърво, високо 2-6 m със сива кора и мека бяла сърцевина. Листата са срещуположно разположени, сложни нечифтоперести с 3-7 продълговато яйцевидни, заострени и назъбени листчета. Цветовете са жълтеникаво-бели, събрани в многоцветни щитовидни съцветия достигаш и до 20 cm в диаметър. Чашката и венчето са 5 делни. Плодът е сферична,</p>

Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.

Раздел „Лечебни растения“




				<p>сочна, черновиолетова ягода, 5-6 mm в диаметър, най-често с 3 продълговати семена. Цъфти април-юни.</p> <p>Употребява се за регулиране обмяната на веществата.</p> <p>Употребяеми части за лечебни цели (билки)</p> <p>Цвят от черен бъз - Flos Sambuci nigri.</p> <p>Плод от черен бъз - Fructus Sambuci nigri.</p> <p>Лист от черен бъз - Folium Sambuci nigri.</p> <p>Време и начин на бране на билките</p> <p>Цвят от черен бъз - в края на пролетта и началото на лятото, когато започва цъфтежът. Да не се изчаква пълното разцъфтяване, защото венчето на голяма част от цветовете опадва при брането на съцветието. Брането се извършва в сухо време.</p> <p>Отрязват се целите съцветия с овощарска ножица.</p> <p>Плод от черен бъз - в края на лятото и началото на есента (август-септември) при пълното узряване на плодовете, когато са черновиолетови отвън и тъмночервени отвътре. Ако плодовете се събират по-рано, много от тях са неузрели и занижават качеството на билката. Плодовете се събират, като се отрязват с нож или ножица заедно с общата дръжка. Набраните плодове се поставят в кошници или касети.</p> <p>Лист от черен бъз - събират се през лятото (юни-юли), когато листата са напълно развити.</p> <p>Отрязва се целият лист с нож или ножица и от дръжка се откъсват съставните листчета</p> <p>Без ресурсно значение</p>
5	Брош (Rubia)	Расте край селища, градини, из дворовете. Рядко се среща на територията на общината	На групи	Сем. Rubiaceae – Брошови Многогодишно тревисто растение с мощен главен корен и пълзящо разклонено червено коренище с многобройни коренчета във възлите.



				<p>Стеблото стелещо се и катерливо (покрито с многобройни хрущялни зъбчета, с които се захваща) четириръбо, 50—80 (150) см дълго. Листата в прешлени по 6 (долните 4), продълговати до ланцетни. Съцветието разперена метлица. Цветовете жълтеникавозелени. Плодът черен сочен ягодовиден. Цъфти юли - септември. Употребяема част: Коренището с корените Без ресурсно значение</p>
6	<p>Обикновен глог (<i>Crataegus monogina</i>)</p>	<p>Среща се в гористи места</p>	<p>По единично</p>	<p>Семейство Розоцветни (Rosaceae). Глогът е листопаден бодлив храст или дърво високо до 8 метра. Листата са последователни, 6-7 cm дълги, в очертание закръглени до широко ромбични в основата клиновидни, по-рядко закръглени, пересто наделени с 3-7 несиметрични, целокрайни или неравномерно остро назъбени дялове; отгоре лъскави, тъмнозелени, отдолу светлозелени. Цветовете са събрани в многоцветни щитовидни съцветия. Цветовете са 8-15 mm в диаметър, с 5 бели венчелистчета. Тичинките обикновена са 20. Плодовете са червени, 6-8 mm в диаметър, широко яйцевидни или почти сферични с една костилка. Цъфти април-май. Използваема част. Използват се листата, цветовете и плодовете. Без ресурсно значение</p>
7	<p>Глухарче обикновено <i>Taraxacum officinale</i></p>	<p>Среща се в населените места и извън тях в големи количества повсеместно</p>	<p>На петна</p>	<p>Семейство Сложноцветни (Asteraceae). Многогодишно тревисто растение с височина до 30 см, чиято надземна част се състои от розетка от листа и цилиндрично, кухо стъбло, на върха на което се намира една цветна кошничка. Листата са неправилно изрязана петура, с едри заострени дялове. Цветната кошничка се състои от жълти, езичести цветове.</p>






				<p>Плодът е елипсовиден. Растението развива късо коренище, преминаващо в дебел месест корен, дълъг до 20 см. Цъфти от ранна пролет до есента. Употребяема част: Използват се корените, събрани през есента, когато листната розетка започва да увяхва. Корените се изкопават, изчистват от пръстта и от кореновата шийка и се измиват със студена вода. След отцеждане на водата, корените се изсушават. Съдържа естествен растителен латекс. Максимално използваем</p>
8	<p>Детелина ливадна <i>Trifolium pratense</i></p> 	<p>Среща се в населените места на община Шабла повсеместно</p>	<p>На петна</p>	<p>Ливадната детелина е многогодишно тревисто растение от семейство Бобови. Стеблата са разклонени от основата, 10-80 см високи, изправени, възходящи или полулежачи. Листата са тройни, на дълги дръжки. Цветовете са двуполови, сферични главички, с диаметър 2-3 см. Венчето е пурпурночервено или розово (рядко бяло или кремаво), Плодът е едносеменен ципест боб, обхванат от чашката. Цъфти май — юли Употреба Прясна през цялото лято Изсушена – целогодишно. Използват се цъфтящите надземни части и листата. Стръковете се събират по време на цъфтежа и се сушат в проветриви помещения. Листата могат да се събират и скоро преди или след цъфтежа. Надземната ѝ част съдържа различни количества етерично масло, гликозиди, танин, каротин и витамини С, В и К и др. Ограничено използваема</p>
9	<p>Живовлек голям /широколистен/ <i>Plantago major</i></p>	<p>Среща се в умерени количества в населените места и извън тях</p>	<p>На групи</p>	<p>Семейство Plantaginaceae /Живовлекови/ Максимално използваем Употребяват се листата. Използва се за лечение на различни заболявания – възпалителни процеси на</p>

Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.

Раздел „Лечебни растения“






				горните дихателни пътища, характеризиращи се с жилав, оскъден секрет (хроничен бронхит), проблеми с храносмилателния канал (гастрити, язви, колити).
10	Живовлек ланцетовиден /теснолистен/ <i>Plantago lanceolata</i> 	Среща се в умерени количества в цялата община	На групи	Семейство Plantaginaceae /Живовлекови/ Многогодишно тревисто растение с голо, безлистно цветоносно стъбло, високо 10-15 см. и листа, събрани в приосновната розетка. Листата са с къси дръжки, ланцентни. Цветовете са дребни, белезникави. Цъфти през май и август. Употребяема част: Използват се листата, семената и пресният сок. Ограничено използваем
11	Жълт кантарион лечебен <i>Hypericum androsaemum</i> 	Среща се често на територията на цялата община.	На групи	(Сем. Звънкови - Нурегисеае) - многогодишно тревисто растение, силно разклонено, голо, високо от 30 до 100 см. Листата са срещуположни, без дръжки, овално елипсоидни, дълги 1-3 см. Цветовете са жълти, събрани на върха на стъблото в съцветиетлица. Тичинките са много, сраснали в основата си в 3 сночета. Плодът е тригнездна кутийка. Цъфти май-септември. Употребяема част: Надземната част се събира в началото или през времето на цъфтенето чрез отрязване на облистените стъбла с цветовете и пъпките на около 20 см. от върха. Не трябва да се събират прецъфтели стръкове. Използва се във фармацевтичната промишленост, фитотерапевтичната практика. Използваем за лични и стопански цели.
12	Змийско мляко <i>Chelidonium majus</i>	Каменисти, сенчести и открити влажни места по територията на цялата община	На групи, като бурен или плевел	(Сем. Макови - Рараверсеае) - многогодишно тревисто растение с гъст оранжев млечен сок. Стъблата са разклонени, 30-60 см., високи. Листата са пересто наделени, отгоре зелени, отдолу сивозелени. Цветовете са





				<p>жълти, събрани по 2-6 в съцветия с дълги дръжки. Венчето е четирилистно, тичинките са многобройни. Плодът е 3-5 см., дълга едностранна шушулковидна кутийка. Цъфти през април-юни.</p> <p>Употребяема част: Използват се стръковете. Събира се цялата надземна част малко преди разцъфтяване. Използва се във фитотерапията и народната медицина. Отровно! Приложението му във фитотерапията изисква лекарски контрол! Използваем. Без ресурсно значение.</p>
13	<p>Коприва обикновена <i>Urtica dioica</i></p>	Разпространено из цялата община	На петна	<p>(Сем. Копривови - Urticaceae) - многогодишно тревисто растение, високо до 1.5 м., с дълго пълзящо коренище. Стъблото е четириръбесто, изправено, дървено при основата. Листата са срещуположни, продълговати, сърцевидни. Цялото растение е покрито с парливи власинки. Цветовете са еднополови, дребни, жълтозелени. Цъфти от май до септември.</p> <p>Употребяема част: С лечебна цел се използват листата и коренищата. Листата се събират от май до септември, а коренищата от септември до ноември. Стъблата се окосяват и листата се обират, докато растението е още свежо. Коренищата се изчистват по пръст и тънки коренчета и се измиват веднага.. Използва се във фитотерапевтичната практика. Масово използваема за лични и стопански цели.</p>
14	<p>Лечебна лайка – <i>Chamomilla recutita</i></p>	Расте по ливади, поляни, пасища, около населени места из цялата община	На групи	<p>Едногодишно тревисто растение. Стъблото е изправено, високо до 50 см. Цялото растение и особено цветните кошнички имат характерна приятна миризма и остър възгорчив вкус. Цъфти от май до август.</p> <p>Употребяема част: За лечебна цел се използват цветните</p>



				<p>кошнички. Брането се извършва ръчно или със специални гребени. Цветовете се откъсват с дръжка, не по-дълга от 3 см. Максимално използваема за лични нужди и стопански цели.</p>
15	<p>Липа дребнолистна <i>Tilia cordata</i></p> 	<p>Сенчести и умерено-влажни места из смесени широколистни гори и пътища.</p>	По единично	<p>(Сем. Липови - Tiliaceae) - дърво с височина до 30 метра. Расте по сенчести и умерено влажни места из смесените широколистни гори. Листата са последователни с неправилна сърцевидна форма. Цветовете са събрани в полусенник. Съцветията на дребнолистната и среднолистната липа са дребни, обикновено са 5-7, дори до 15 цветчета. Дребнолистната липа цъфти най-късно към средата на лятото след едролистната и сребролистната. Използва се във фитотерапевтичната практика. Използваем за лични нужди и стопански цели.</p>
16	<p>Липа едролистна <i>Tilia platyphyllos</i></p> 	<p>Среща се в по-ограничени количества в горите</p>	По единично	<p>(Сем. Липови - Tiliaceae) - дърво с височина до 40 метра. Изисква по-мек и по-влажнен климат и по-влажни почви, отколкото дребнолистната липа. Употребяема част: Използват се съцветията със и без присъцветниците, събрани по време на цъфтене. Събират се съцветията. Съцветията на едролистната липа са 2 до 5 едри цветчета. Използваем.</p>
17	<p>Магарешки бодил <i>Carduus acanthoides</i></p> 	<p>Широко разпространен на територията на цялата община.</p>	На групи и на петна	<p>Представява едногодишно или двугодишно, бодливо тревисто растение, което принадлежи към семейство Сложноцветни (Compositae, Asteraceae). Дрога /билка/ на магарешки трън, магарешки бодил. Надземната част с кошничките и листата без долната стъблена част (Herba Onopordonis acanthii). Съдържание на магарешки трън, магарешки бодил Листата съдържат сапонини, горчивия сесквитерпен лактон аркциопикрин и следи от алкалоиди; цветните</p>





				<p>кошнички съдържат инулин. Лечебни свойства на магарешки трън, магарешки бодил. Повишава тонуса на гладката мускулатура, в малки дози възбужда, а в по-големи действа угнетяващо върху централната нервна система. Експериментални и клинични данни на магарешки трън, магарешки бодил. Българската народна медицина препоръчва употребата на извлек от магарешки трън като тонизиращо и ободряващо организма средство. Тези действия на магарешкия трън се дължат най-вероятно на значителното съдържание на полизахарида инулин (особено много в цветните кошнички), а също така и на сапонини в растението. Максимално използваем.</p>
18	<p>Лечебна маточина (лимонче) – <i>Melissa officinalis</i></p> 	<p>Расте из храсталаци и редки гори по тревисти и каменисти места из цялата община</p>	По единично	<p>Многогодишно тревисто растение с приятна лимонена миризма. Стъблото е четириръбесто, разклонено, 30-80 см. високо, покрито с жлезисти и прости власинки. Цветовете са бледожълти, бели или розови. Листата са срещуположни с дръжки широки яйцевидно ромбични или продълговати. Плодът е съставен от 4 едносеменни яйцевидни орехчета. Цъфти юни – септември. Употребяема част: Използват се листата и цъфтящите връхни части на стъблото. Използваема. Лични нужди.</p>
19	<p>Мащерка <i>Thymus</i></p> 	<p>Тревисти места, край пътища и орници, храсталаци и разредени горички</p>	На групи	<p>(Сем. Устноцветни - <i>Lamiaceae</i>) - полухрастче, високо до 20 см. Събират се стръковете с листата и цветовете. Максимално използваема за лични и стопански цели.</p>
20	<p>Мента обикновена <i>Mentha spicata</i></p>	<p>Среща се в покрайнините на горите в малки количества</p>	На петна	<p>Семейство Устноцветни (<i>Lamiaceae</i>) Използват се листата на растението. Прилага се и като подправка. Без ресурсно значение</p>







				
21	<p>Овчарска торбичка <i>Capsella bursa-pastoris</i></p> 	<p>Среща се в умерени количества около обработваемите площи</p>	<p>На групи</p>	<p>Овчарска торбичка (<i>Capsella</i>) е род тревисти растения от семейство Кръстоцветни (<i>Brassicaceae</i>). Четири вида, от които двата най-популярни са Обикновена овчарска торбичка (<i>Capsella bursa-pastoris</i>) и Румена овчарска торбичка (<i>Capsella rubella</i>). Произлиза от Източна Европа и Мала Азия, но е разпространено и в други части на света, където е смятано за често срещан плевел, особено при по-хладен климат. Употребяема част (билка) Стрък от овчарска торбичка - <i>Herba Bursae pastoris</i>. Използваема.</p>
22	<p>Бял равнец <i>Achillea millefolium</i></p> 	<p>Ливади и пасища, каменисти и тревисти места. Видът е широко разпространен на територията на цялата община.</p>	<p>На петна</p>	<p>(Сем. Сложноцветни - <i>Asteraceae</i>) - Многогодишно тревисто растение с пълзящи подземни издънки, с право неразклонено стъбло. На върха на стъблото цветните кошнички са събрани в гъст щит. Всяка кошничка се състои от 5 периферни бели езичести цветове. Цъфти от юни до септември. Употребяема част: За лечебна цел се използват цветните кошнички и надземната част. Използва се в билколечението. Максимално използваем за лични нужди и стопански цели.</p>
23	<p>Риган обикновен <i>Origanum vulgare</i></p> 	<p>Среща се в големи количества из храсталаци, по камениливи места и в редки гори и по пасищата из цялата община</p>	<p>На петна</p>	<p>(Сем. Устноцветни - <i>Lamiaceae</i>) - Многогодишно тревисто растение с пълзящо коренище. Стъблата са 30-80 см. високи, изправени. Листата са срещуположни с дръжки. Цветовете са много дребни, светлочервени или розововиолетови. Събрани са в класовидни групи, които образуват щитчета. Чашката е тръбеста с 5 зъбчета. Венчето е двуустно. Цъфти през юли – септември.</p>




				<p>Употребяема част: Използват се цветоносните връхни части, събрани по време на цъфтеж, като се отрязват на около 20 см. от върха.</p> <p>Използва се в парфюмерията и фитотерапията.</p> <p>Масово използваем.</p>
24	<p>Синя жлъчка <i>Cichorium intybus</i></p> 	<p>Среща се по ливади, тревисти места, край пътища и жп линии, плевел в лозя, градини, посеви и окопни култури.</p>	На групи	<p>Цикория - Семейство Сложноцветни (Asteraceae)</p> <p>Многогодишно тревисто растение, високо 20-100 см. Коренът вретеновиден до рязовидно задебелен. Стъблото разклонено.</p> <p>Приосновните листа събрани в розетка на къси дръжки, обратнойцевидни, от перестонарязани до наделени; стъблените листа приседнали, със закръглени или стреловидни ушички, стъблообхващащи. Цветните кошнички многобройни, събрани на групи от по 2-5 или единични. Обвивните листчета на кошничките в 2 реда, вътрешните 2-3 пъти по-къси от външните. Цветовете небесносини, до 3 пъти по-дълги от обвивните листчета.</p> <p>Цъфти юни-октомври.</p> <p>Без ресурсно значение</p>
25	<p>Смрадлика (Тетра) <i>Cotinus coggygria</i></p> 	<p>Среща се в умерени количества около населените места</p>	На петна	<p>Семейство Смрадликови (Anacardiaceae)</p> <p>Познато още като тетра, дърво, високо до 12 m. Смрадликата е лечебно, багрилно, дъбилно и декоративно растение. Отровно при вътрешно приложение, т. е. при пиене - промивките и гаргарата НЕ се смятат за вътрешно приложение! В последно време се използва и в медицинска козметика - екстракт от Смрадлика се влага в кремове срещу подсичане (крем „Бочко“) и други продукти. Събират се листата на смрадликата.</p> <p>Без ресурсно значение</p>
26	<p>Трънка <i>Prunus spinosa</i></p>	<p>Среща се извън и в населените места по синори, пасища, пустеещи места, край</p>	На групи	<p>(Сем. Розоцветни - Rosaceae) - храст със силно разклонено стъбло. Дребноплодно растение. Понякога образува</p>



		пътища		самостоятелни храстови съобщества. Използват се цветовете (Flores) и плодовете (Fructus). Използва се във фитотерапевтичната практика. Без ресурсно значение
27	Шипка храсталачна <i>Rosa corymbifera</i> 	Често среща в големи количества извън населените места и в тях	На групи	Семейство розоцветни. Листопаден храст с прави или извити стъбла, стигащи на дължина до 3 м., и покрити с твърди, бодливи, сърповидно извити шипове. Цветоносните стъбла понякога са без шипове. Цветовете са розови или бели. Плодчетата са едносеменни орехчета, затворени в месесто цветно легло, което се разраства и образува яркочервен, яйцевиден до сферичен плод-шипка. Цъфти май-юли, а плодовете узряват през есента. Употребяема част: Използват се плодовете - шипките. Максимално използвана
28	Кестен конски <i>Aesculus hippocastanum</i> L. 	В населените места на община Шабла и някои населени места – по паркове и алеи като декоративно дърво	По единично и на групи	Див кестен, Бял конски кестен (<i>Aesculus hippocastanum</i> , White chestnut) е голямо широколистно дърво, принадлежащо към семейството на Сапуненото дърво, Сапиндови (<i>Sapindaceae</i>). Дървото достига на височина до 30-36 метра. Формата на короната му е куполообразна с много здрави клони. Използват се кората на стъблото и по-младите клонки, семената (плодовете), също така свежите листа и цветовете. Семената се събират през есента при разпукването на зелената обвивка. Кората се събира през ранна пролет, преди започване движението на растителните сокове и разлистването на дървото.
29	Горицвет пролетен <i>Adonis vernalis</i> 	Край горите като единични бройки – рядко се среща	Единични бройки	Семейство <i>Ranunculaceae</i> — Лютикови Многогодишно тревисто растение, високо до 40 см., с гъсто облистени стъбла. Листата са тройно до четворно пересто нарязани, заострени. Цветовете са едри, златистожълти. Плодът е



				<p>сборен, овален, съставен от сивозеленикави плодчета. Цъфти през април - май. Употребяема част: Използва се надземната част, събрана в началото на цъфтежа до образуването на първите плодове. Използва се при сърдечни заболявания. Отровно! Без ресурсно значение</p>
30	<p>Бял имел <i>Viscum album L.</i></p> 	<p>Рядко се среща на територията на общината</p>	<p>На групи</p>	<p>Сем. Loganiaceae – Имелови Белият имел е вид растение от семейство Санталови. Той е един от особените видове паразитни растения, защото има зелени листа, с които може да извършва фотосинтеза, но се нуждае от растение гостоприемник, за да поема от него вода и минерални соли. Вечнозелен полупаразитен дребен храст, прикрепващ се по клоните на гостоприемниците, проникващ под кората в дървесината с кореноподобен хаусторий, черпещ хранителни вещества. Стеблото силно дихотомично разклонено. Листата срещуположни, тесни елиптични до лопатовидни, приседнали, тъпи, целокрайни. Цветовите двуполови, с прост жълтеникавозелен 3 - 4-делно околоцветие, по 3 (5 - 6) в разклоненията на младите клонки. Плодът кълбеста бяла (бледожълтеникава) лепкава ягода с 1 -2 (3 - 4) черни семена. Цъфти март - април. Употребяват се събраните през лятото листа с клонки или само листата, изсушени при обикновена температура или в сушилня при температура, не по-висока от 45°C (Folia Visci). Билката има жълтеникавозелен цвят и слабо тръпчив вкус, без особена миризма.</p>

Съгласно чл. 5 от Наредба № 2 не се допуска събиране на билки в количества, надвишаващи стойностите, определени като процент от наличните в находището запаси:

**Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.**

Раздел „Лечебни растения“



- корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си – до 70 %;
- корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – до 40 %;
- кори, листа и стъблени пъпки – до 40 %;
- листа – до 70 %;
- за стръкове – до 70 %;
- за цветни пъпки, цветове, съцветия и цветни кошнички, плодове и семена до 70 % за едногодишните и до 80 % за многогодишните видове.

Съгласно чл. 6, ал. 1 от Наредба № 2 експлоатацията на находищата се редува с период на възстановяване на ресурсите. Съгласно чл. 6, ал. 2 продължителността на периода за възстановяване е следния:

- при събиране на корени и коренища при видове, които лесно възстановяват ресурсите си – 2 год.;
- при корени и коренища при видове, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – 3 год.;
- при събиране на грудки – 2 год.;
- при събиране на листа – 1 год.;
- при събиране на стръкове от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си – 4 год.;
- при събиране на съцветия от иглика лечебна – 2 год.

Съгласно чл. 6, ал. 3 от Наредба № 2 не е необходим период за възстановяване при събиране на следните видове билки:

- коренища от коприва и троскот;
- стръкове от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си;
- цветни пъпки, цветове и съцветия;
- плодове и семена.

Съгласно Допълнителната разпоредба от Закона за лечебните растения, ал. 1, т. 18 **билки за лични нужди** за билките в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:

- корени, коренища, луковици или грудки – до 1 кг.;
- стръкове – до 2 кг.;
- листа – до 1 кг.;
- кори – до 0,5 кг.;
- цветове – до 0,5 кг.;
- семена – до 0,1 кг.;
- плодове – до 10 кг.;
- пъпки – до 0,5 кг.;
- талус – до 1 кг.



III. ДЕЙНОСТИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ, ВКЛЮЧВАЩИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ ПОЛЗВАНЕ И ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ

За диворастящите лечебни растения се организира и прилага система за дългосрочно наблюдение и оценка на състоянието на техните популации и ресурси и върху ползването им с цел своевременно идентифициране на негативните процеси, прогнозиране на тяхното развитие, предотвратяване на вредните последици и определяне ефективността на мерките за опазване на лечебните растения. Наблюдението и оценката се организират от Министерството на околната среда и водите и представляват неразделна част от Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг (НАСЕМ). Регионалните инспекции по околната среда и водите и дирекциите на националните паркове създават и поддържат за контролираната от тях територия специализирани карта и регистър на лечебните растения, данните от които се обобщават и систематизират от Министерството на околната среда и водите. Специализираните карта и регистър на лечебните растения осигуряват данни за местоположение, граници, размери, собственост на находищата, състояние на лечебните растения, количествени запаси и степен на ползване на ресурсите им. Картата и регистърът са публични и се водят за осигуряване на опазването и устойчивото ползване на лечебните растения.

Кметът на общината ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

- Контролира ползването на лечебните растения в земите, водите и водните обекти – общинска собственост, в поземления фонд, в населените места и при констатирани нарушения се налагат съответните санкции;
- Организира изпълнението на дейностите по отношение опазване на лечебните растения на територията на общината;
- Издава позволителни за ползване на лечебните растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост;
- Издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;
- Предоставя на министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

Ползването на лечебните растения и опазването на техните ресурси включва:

1. събирането на билки от диворастящи и култивирани лечебни растения;
2. придобиването на билки за първична обработка или преработка;
3. събирането на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Събирането на билки от естествените находища на лечебни растения се извършва съобразно изискванията на *Закона за лечебните растения*. Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност се извършва въз основа на позволително за ползване, издадено по реда на *Закона за лечебните растения*:

- Позволително не се изисква при събиране на билки за лични нужди от земи, гори и водни обекти – държавна и общинска собственост;

**Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.**

Раздел „Лечебни растения“



- Позволително не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собственици или ползватели на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината;

Позволително за ползване на лечебните растения се издава от:

- Директора на държавното горско/ловно стопанство - за ползване на лечебни растения от горски територии - държавна собственост и след заплащане на такса;
- Кмета на общината, когато ползването е от:

- 1) земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места - общинска собственост, след заплащане на такса в общината;
- 2) територии в строителните граници на населените места – общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;
- 3) горите общинска собственост и след заплащане на такса.

За събиране на билки и генетичен материал от диворастящи и култивирани от общината лечебни растения лицата заплащат такси за ползване. Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост, се определят от общинския съвет в размер не по-голям от размера на таксите за ползване на лечебни растения от земи държавен фонд. Таксите постъпват в бюджета на общината и се изразходват за:

- Плановите документи по чл. 50 от Закона за лечебните растения;
- Дейности по поддържането и възстановяването на лечебни растения и техните находища;
- Научни изследвания и наблюдение на лечебните растения;
- Изграждане и поддържане на специализираните карта, регистър и информационна система за лечебните растения;
- Култивиране и преработка на лечебните растения;
- Обучение, издаване на образователни материали, провеждане на конференции по лечебни растения;
- Други дейности, свързани с управлението и контрола, заложи в Закона за лечебните растения;

Позволителното за ползване се издава на билкозаготвител - юридическо лице, или на физическо лице, което събира билки за продажба или генетичен материал от лечебни растения, и определя:

1. вида на ползването;
2. разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части;
3. района или конкретното находище;
4. начина на ползване;
5. срока на ползване;
6. други условия, свързани с опазване на находището;
7. лицата, извършващи ползването, ако те са различни от титуляря на позволителното.

Когато позволителното е издадено на билкозаготвител - юридическо лице, в него поименно се записват физическите лица, с които той организира събирането; броят на тези лица не може да бъде по-голям от 20 души.

Позволителното се издава преди осъществяване на ползването.

Първичната обработка на билките включва тяхното замразяване, изсушаване, оситняване, почистване, балиране и/или опаковане. Минималната първична обработка в билкозаготвителния пункт е замразяване или изсушаване на билките;



При издаването на позволителни на територията на община Шабла се осъществява контрол на билкозаготвителя, който е лицето, което изкупува събрани билки и/или извършва първичната им обработка. Билкозаготвителят и е длъжен:

- Да уведоми РИОСВ-Варна за организираните от него билкозаготвителни пунктове и складове за билки до започване на дейността в тях;
- Да изкупува само билки, за които е издадено позволително;
- Да води книга за изкупените, реализираните и наличните количества билки, регистрирана в РИОСВ-Варна;
- Да осигурява достъп на контролните органи по Закона за лечебните растения за проверка на наличните или намиращите се в процес на първична обработка билки и на необходимата документация;
- До 20 януари да представя в РИОСВ-Варна обобщена информация за изкупените, обработените и реализираните през предходната година билки, както и за складовите наличности;

В Община Шабла следва да се води регистър на издадените позволителни за ползване на лечебни растения. Общината е длъжна да осъществява контрол върху изпълнението задълженията на всеки ползвател на лечебни растения. При настъпило увреждане или унищожаване на находищата на лечебни растения в резултат от дейността на титуляра, следва позволителното му за ползване да се отнема, със Заповед на Кмета на Общината.

Билките, събрани от култивирани лечебни растения, вкл. и тези под специален режим, се придружават до крайния потребител с удостоверение, издадено от Кмета на Общината.

Изкупуването и първичната обработка на билки се извършва в билкозаготвителни пунктове, регистрирани в РИОСВ-Варна. Съхраняването на изсушени билки се извършва в складове за билки. Изискванията на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, се определят с наредба на министъра на здравеопазването и на министъра на околната среда и водите.

Събиране на лечебни растения

Предпоставка за събирането е познаването на лечебните билки, събирането им в съответното време на съответното място и по съответния начин.

Най-добри лечебни успехи се постигат с прясно набрани билки, които при тежки заболявания са абсолютно задължителни, за да има ефект.

За през зимата може да се приготви един не твърде голям запас от изсушени билки. За целта е добре да се набавят в момента на най-голямото им съдържание на лечебни вещества. При цветчетата – в началото на цъфтежа; листата – преди и по време на цъфтенето; корените – изразяват се в ранната пролет или през есента; плодовете – събират се по време на зреенето. Берат се само здрави, чисти растения, по които няма паразити. Билките да се събират в слънчеви дни в сухо състояние, когато росата вече е преминала.

Неподходящи места за събиране са химически наторявани ниви, поляни, брегове на замърсени, заразени води, жп гари и места в близост до оживени улици, магистрали и промишлени предприятия.

Сушене на лечебни растения

Преди да се сложат да съхнат билките не се мият, а само се нарязват на дребно. След това се слагат на рядко върху кърпи или нещампована хартия и се сушат колкото може по-бързо на сянка или в проветриви топли помещения (тавани). При корени, кори или много сочни растителни части, често пъти се препоръчва изсушаване с изкуствена топлина. Температурата обаче не трябва да надвишава 35°C. Добре измити корени, имат и върбовката е най-добре да се нарежат преди да се сложат да съхнат.



Само много добре изсушени билки могат да бъдат съхранени за зимата. Най-подходящи за целта опаковки са стъкленици или картонени кутии с капак. Не са подходящи пластмасови съдове и консервни кутии. Билките да не се излагат на светлина.

Морфологична част на събиране

В резултат на нарасналия интерес към лечебните растения нараства както броят на използваните видове, така и количеството, в което те се събират за местни нужди и за износ. България е голям износител на билки на световния пазар, което води до голяма опасност от унищожаване на редица растения, ако не се вземат мерки да се регламентира тяхното събиране.

От най-разпространените на територията на община Шабла лечебни растения интерес за събиране и изкупуване има към следните им морфологични части:

Липа - цвят и листа;

Бъз - цвят и плод;

Глухарче - корен, корен със стрък, стрък и лист;

Мащерка - стрък;

Бял равнец - стрък;

Коприва - корени и листа;

Шипка - плод;

Обикновен глог - цвят с листа и плодове;

Риган - стрък;

Конски кестен – плод и др.

За събиране и изкупуване на лечебни растения под специален режим на опазване и ползване от естествените им находища ежегодно до 31 декември на предходната година се подават заявки в РИОСВ. Билките събрани от лечебни растения под специален режим се придружават до крайния потребител със следните документи:

- Заповед на директора на РИОСВ, когато билките са събрани от естествените им находища;
- Удостоверение, издадено от общината, когато билките са събрани от култивирани лечебни растения;
- Позволително за ползване на билките.

Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на позволително за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

Позволително не се изисква при събиране на билки за лични нужди от земи, гори и водни обекти - общинска собственост.

Позволително не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собственици или ползватели на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

Позволително за ползване на лечебните растения от земи общинска собственост се издава от кмета на общината, когато ползването е от:

- 1) земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места - общинска собственост, след заплащане на такса в общината;
- 2) от териториите и акваториите в строителните граници на населените места - общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;

Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост, се определят от съответните общински съвети в размер не по-голям



от размера на таксите за ползване на лечебни растения от земи държавен фонд. Таксите постъпват в бюджета на общината и се изразходват за:

- 1) плановите документи;
- 2) дейности по поддържането и възстановяването на лечебни растения и техните находища;
- 3) научни изследвания и наблюдение на лечебните растения;
- 4) изграждане и поддържане на специализираните карта, регистър и информационна система за лечебните растения;
- 5) култивиране и преработка на лечебните растения;
- 6) обучение, издаване на образователни материали, провеждане на конференции по лечебни растения;
- 7) други дейности, свързани с управлението и контрола.

Позволителното за ползване се издава на физическо лице, което събира билки за продажба или за първична обработка или генетичен материал от лечебни растения, и определя:

- 1) вида на ползването;
- 2) разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части;
- 3) района или конкретното находище;
- 4) начина на ползване;
- 5) задължения на ползвателя.

IV. ПРИОРИТЕТНИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ И РАЗНООБРАЗИЕТО НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване. Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете.

Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

Община Шабла е с не добре изследвано биоразнообразие и находищата от билки все още не са картирани. Общинското ръководство се стреми да осъществи дейностите, свързани със съхраняване, укрепване и възстановяване на ключови екосистеми, местообитания, видове и особености на ландшафта за опазване на биологичното и ландшафтно разнообразие.

Целта на раздел „Лечебни растения“ е да се осигури комплексно, многократно и ефективно използване на перспективните лекарствени растения, опазването им за задоволяване потребностите на населението, възстановяване качеството и предотвратяване изчезването на отделните видове и свързаните с тях компоненти на околната среда.

С раздела „Лечебни растения“ към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на



естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързани с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

За изпълнение целите на настоящия раздел „Лечебни растения“ ще бъдат предприети следните мерки:

- Осъществяване на контрол за недопускане на ползване на лечебни растения по начини и със средства, водещи до увреждане или унищожаване на находищата;
- Запознаване на жителите на общината чрез кметовете на кметства със заповедите на Министъра на околната среда и водите, относно специалния режим на опазване и ползване на лечебните растения през съответната година и осъществяване на контрол по нейното изпълнение;
- Запознаване на ползвателите на лечебни растения с техните задължения и отговорности;
- Предоставяне на собствениците и ползвателите на земеделски земи на наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения в общината;
- Даване на указания, относно начина на ползване на лечебните растения на територията на Община Шабла, както и правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, регламентирани с Наредбата по чл. 27 от ЗЛР;
- Определяне на режим за ползване на находищата при наличие на увреждане;
- Предписания към собствениците на земи, гори, води или водни обекти, около които има находища на лечебни растения, недопускане увреждането на естествените находища при използването на пестициди и минерални торове;
- Забраняване ползването на лечебните растения по начини и със средства, които водят до увреждане на находищата им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и в нарушение на наредбата по чл. 27 от ЗЛР;
- Участие на обществеността във вземането на решения относно опазването на лечебните растения на територията на общината;
- Съобразяване на издадените разрешителни за ползване със състоянието на ресурсите и плановете документи;
- Контрол върху дейността на лицата, събиращи билки от лечебни растения;
- Провеждане на информационна и разяснителна кампания сред населението, запознаването им с видовете лечебни растения, начина на събиране на билките и нормативната уредба;

Препоръки за устойчиво ползване на лечебните растения и опазване на находищата

Планирането на ползването на ресурсите от лечебни растения е обвързвано с размера и състоянието на запасите от конкретните видове по землища. Направена е приблизителна оценка на разпространението, състоянието и нивото на експлоатационните запаси на лечебните растения, които са в ефективен стопански цикъл, с приоритет на видове, поставени под ограничителен режим и видове, които се събират в големи количества през последните години. Известни са рисковете от консервационна и стопанска гледна точка, когато дейността се управлява без наличието на регламент и план за ползване на ресурса.



При събиране на плодове и цветове от дървесни видове не трябва да се допуска рязането и чупенето на клони. Необходимо е да се ограничи до минимум събиране на подземни части (корени, коренища, грудки и луковици) както и на кори, тъй като ефектът на пряко унищожаване е неоспорим и запазването на част от находището и осигуряване на период за възстановяване е задължително.

Много важен кръг от действия е свързан с повишаване на природозащитната култура на местното население и най-вече на събирачи и заготвители. Необходимо е да се разработят и разпространят информационни материали (забранени видове и основни правила за събиране), с цел да се ограничи събирането на редки и застрашени лечебни растения поради незнание или унищожаване на находища поради неправилно бране.

Налице са обективни условия за прилагане на природозащитни стимули за развитие на алтернативни дейности, косвено намаляващи отрицателното влияние върху лечебните ресурси. Това може да се осъществи със създаване на култивирани насаждения от лечебни и етеричномаслени култури, които може да бъдат финансово подпомогнати от европейските фондове.

Устойчиво ползване на лечебните растения в количества, по начини и със средства, които не водят до трайно намаляване на генетичния им или ресурсния потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения, може да се достигне с недопускане събиране на количества над установените в програмата и периодично актуализиране на състоянието на местообитанията.

V. ИЗБОР И РЕГЛАМЕНТ НА ТЕРИТОРИИ, КОИТО НЕ СА ЗАЩИТЕНИ, НО ИЗИСКВАТ ПОДХОДЯЩО УПРАВЛЕНИЕ С ЦЕЛ УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В ТЯХ

В Община Шабла няма територии, които да изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях.

Мерки за устойчиво управление на териториите с лечебни растения са включени и в Лесоустройствения план и Доклада за гори с висока консервационна стойност на ДЛС „Балчик“, в чиито обхват попада и територията на община Шабла.

VI. МЕСТНИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ЗА НАЧИНИТЕ НА ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ, СЪОБРАЗНО ИЗИСКВАНИЯТА НА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ И ПЛАНОВИТЕ ДОКУМЕНТИ ОТ ПО-ВИСОКА СТЕПЕН

В Наредбата за изграждане и опазване на зелената система на територията на община Шабла се забранява събирането на семена, плодове, резници, брането на билки без индивидуално позволително от общината и заплатена такса за това, както и унищожаването и увреждането на находищата на лечебни растения. Собствениците на гори, земи, води или водни обекти, в които има находища на лечебни растения са длъжни да прилагат мерките за



опазване на лечебните растения, предвидени в Закона за лечебните растения и раздел „Лечебни растения“ в общинската програма за опазване на околната среда.

Позволителните за събиране на лечебни растения в земи и гори общинска собственост се издават от Кмета на общината, въз основа на писмено заявление от заинтересованото лице. Позволителното за ползване се издава на билкозаготвител - юридическо лице, или на физическо лице, което събира билки за продажба или генетичен материал от лечебни растения (чл. 26, ал. 1 от ЗЛР).

Забранява се ползването на лечебни растения по начин и със средства, които водят до увреждане на местообитанията им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие.

Забранява се събирането, изкупуването, първичната обработка и търговията с билки от лечебни растения под специален режим на опазване и ползване, в нарушение на заповедта за обявяването им.

За защитените диворастящи лечебни растения се забранява:

- Сеченето, брането, изкореняването, хербаризирането, независимо от тяхното състояние и фаза на развитие;
- Унищожаването и увреждането на находищата им;
- Притежаването, пренасянето, търговията и изнасянето зад граница в свежо или изсушено състояние на цели растения или на части от тях;
- Събирането на семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи;
- Пашата на селскостопански животни в гори и земи от горския фонд, когато тази дейност противоречи на предвижданията за опазването на определени видове лечебни растения;
- Ползването на лечебни растения, представляващо стопанска дейност, без необходимото позволително за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

С Решение № IX.1.5.1. по протокол № 9 /25.10.2004 г. на Общински съвет – Шабла, е приета тарифа за таксите, които се заплащат за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти – общинска собственост.

В Тарифата са определени таксите за събиране на отделни части от лечебните растения. Всяка година според Закона за лечебните растения следва да се издават разрешителни за бране на лечебните растения. До сега в Община Шаблане са постъпвали заявления за събиране на билки и не са издавани позволителни.

Всички дейности, свързани с лечебните растения, които се извършват на територията на община Шабла са в съответствие с приетото законодателство на Република България.

VII. ВИДОВЕ ПОД СПЕЦИАЛЕН РЕЖИМ

Определени видове диворастящи лечебни растения се поставят под специален режим на опазване и ползване, когато биологичното разнообразие или ресурсите им проявяват трайни тенденции към намаляване или има опасност от появяване на такива тенденции. Специалния режим се определя ежегодно до 10 февруари със заповед на министъра на околната среда и водите, която се обнародва в държавен вестник. Специалния режим обхваща забрана за събиране на билки за определен период от естествените находища на видовете от територията на цялата страна, отделни райони или единични находища; определяне на годишно допустими за събиране количества билки по райони или находища;

**Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.**

Раздел „Лечебни растения“



разработване и прилагане на мерки за възстановяване на популациите и на техните местообитания.

Съгласно Заповед № РД-135 от 4 февруари 2022 година на министъра на околната среда и водите, обнародвана в ДВ брой 13 от 15.02.2022 г., под специален режим на опазване и ползване на територията на Р България са следните видове лечебни растения:

1. Допустимите за събиране количества билки (кг сухо тегло), от естествените находища, извън територията на националните паркове, на следните 11 вида лечебни растения:

- Божур червен (*Paeonia peregrina* Mill.)
- Зърнастец елиовиден (*Frangula alnus* Mill.)
- Иглика лечебна (*Primula veris* L.)
- Кисел трън (*Berberis vulgaris* L.)
- Лазаркиня, енъовче ароматно (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
- Лудо биле, старо биле (*Atropa belladonna* L.)
- Ранилист лечебен (*Betonica officinalis* L.)
- Решетка безстъблена (*Carlina acanthifolia* All.)
- Тлъстига лютивва (*Sedum acre* L.)
- Шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex)
- Катраника, пелин бял (*Artemisia alba* Turra).

За тези видове е забранено събирането им в националните паркове, извън количествата и районите, определени в приложението. Количествата билки се разпределят от регионалната инспекция по околна среда и води между билкозаготвителите от района на инспекцията. Разпределянето се извършва със заповед на директора на съответната РИОСВ въз основа на заповедта на министъра на околната среда и водите за условията и реда за разпределяне на количествата билки, която се обнародва в Държавен вестник.

2. Забранява се събирането на билки от естествените им находища на територията на цялата страна, от следните видове лечебни растения:

- Бенедиктински трън, пресечка (*Cnicus benedictus* L.)
- Волски език (*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.)
- Горицвет пролетен (*Adonis vernalis* L.)
- Дилянка лечебна, валериана (*Valeriana officinalis* L.)
- Залист бодлив (*Ruscus aculeatus* L.)
- Изтравниче, страшниче (*Asplenium trichomanes* L.)
- Исландски лишей (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
- Исоп лечебен (*Hyssopus officinalis* L. ssp. *aristatus*)
- Какула едроцветна (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Копитник (*Asarum europaeum* L.)
- Мечо грозде (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng)
- Момина сълза (*Convallaria majalis* L.)
- Оман бял (*Inula helenium* L.)
- Папаронка жълта, жълт мак (*Glaucium flavum* Crantz)
- Пелин сантонинов (*Artemisia santonicum* L.)
- Пирински чай (*Sideritis scardica* Grisb.)
- Пищялка панчичева (*Angelica pancici* Vand)
- Плаун бухалковиден (*Lycopodium clavatum* L.)



- Риган бял (*Origanum vulgare* L. ssp. *hirtum* (Link) Ietswaart)
- Ружа лечебна (*Althaea officinalis* L.)
- Салеп (*Orchis* sp. *diversa*)
- Смил жълт (*Helichrysum arenarium* (L.) Moech.)
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (*Huperzia inundata* (L.) Bernh = L.selago)
- Цистозира (*Cystoseira barbata* (Good et Vood) Ag.)

За горепосочените видове не се издават позволителни за бране и ползване на лечебните растения. Добивът на тези лечебни растения от естествените им находища е разрешен след отпускане на квота от Министъра на околната среда и водите. Общината ще издава позволителни само ако е направено разпределение от Директора на РИОСВ – гр. Варна.

VIII. ПРОГНОЗНИ КОЛИЧЕСТВА НА РЕСУРСИТЕ И ПЕРИОД НА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ

Таблица 2: Прогнозни количества на ресурсите от най-разпространените и често използвани лечебни растения в община Шабла и период на възстановяване

Лечебно растение	Използвани части с лечебна цел	Прогнозно количество, кг.	Допустимо количество в % съгласно чл. 5 от Наредба № 2	Период на възстановяване съгласно чл. 6 от Наредба № 2
Дребнолистна липа (<i>Tilia cordata</i>)	Цветовите с прицветниците и листа	10 000	70% цвят 14 000кг.	Не е необходим
Кестен конски <i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Плод	5 000	70%- плод 14 000	1 година
Коприва (<i>Urtica dioica</i>)	Използват се коренището и листата	10 000	70% стрък 10 500 кг.	Не е необходим
Жълт кантарион (<i>Hypericum perforatum</i>)	Събира се горната част на стъблото с листата и цветовете	5 000	70% стрък 3 500кг.	Не е необходим
Машерка (<i>Thymus serpyllum</i>)	Цветове и стръкове	3 000	70% стрък 2 450кг.	Не е необходим
Риган обикновен (<i>Origanum vulgare</i> L.)	Цветове и стръкове	2 000	70% стрък 1 750кг.	Не е необходим
Маточина (<i>Melisa officinalis</i>)	Листата и цъфтящите връхни части на стъблото	2 000	70% стрък 2 800кг.	Не е необходим
Синя жлъчка (<i>Cichorium intubus</i> L.)	Използва се надземната част на растението	2 500	70% цвят 1 750кг.	Не е необходим
Бял равнец (<i>Achillea millefolium</i>)	Събират се облистените цветоносни стебла и цветните кошнички по	5 000	70% стрък 14 000 кг.	Не е необходим

**Програма за опазване на околната среда на община Шабла
2021-2028 г.**

Раздел „Лечебни растения“



Змийско мляко (Chelidonium majus)	Използва се надземната част на растението	2 000	70% стрък 2 800кг.	Не е необходим
Черен бяз (Sambucus nigra)	Корени, плодове, листа, цветове	10 000	70 % цвят 14 000кг.	Не е необходим
Шипка (Rosa canina)	Използва се плодът	10 000	80% плод 9 600кг.	Не е необходим
Лайка (Mutricaria chamomilla)	Цвят	3 000	70% цвят 3500 кг.	Не е необходим
Овчарска торбичка (Capssela bursa - pastoris)	Стрък	2 000	70% стрък 2 100	Не е необходим
Глухарче (Taraxacum officinale)	Използва се надземната част, коренището и цветните кошнички	3 000	70 % корен, коренище 2 100кг.	Не е необходим
Червен глог (обикновен) (Crataegus monogina)	В лечебната практика се използват цветовете, листата и плодовете	5 000 плод 5 000 цвят	80% плод 4000 кг. 80% цвят 4000 кг.	Не е необходим Не е необходим
Смрадлика (Cotinus coggygia)	За лечебни цели се използват листата	5 000 листа	70% лист 3500 кг.	1 година
Тревист бяз (Sambucus ebulus)	Цвят и плод	3 000 цвят 6 000 плод	80% цвят 2 400 кг. 80% плод 4 200 кг.	Не е необходим Не е необходим
Бял имел (Viscum album)	Лист	2 000 лист	70% 1400 кг.	Не е необходим
Дяволска уста Leunuris cardiaca L.	Стрък	5000 стрък	70% 3500 кг	Не е необходим
Полски хвоц Egusetum arvense	Стрък	2000 стрък	70% 1400 кг	Не е необходим
Магарешки бодил Carduus acanthoides L.	Цвят	10000 цвят	70% 10500 кг	Не е необходим

IX. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете. Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси,



отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

При прилагане на Закона за лечебните растения и на раздел „Лечебни растения“ към общинската програма за опазване на околната среда на Община Шабла естествените находища ще се опазят от увреждане и унищожаване, ще се осигури устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фонд и няма да се допусне изменението на популациите им, при което да се влошат биологичните им показатели или да се затрудни естественото им възстановяване.

При изпълнението на предвидените в предишната глава мерки ще се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързани с тях компоненти на околната среда, както и ще бъдат задоволени потребностите от лечебни растения на населението.

При правилното прилагане на Закона за лечебните растения и на раздел „Лечебни растения“ към общинската програма за Опазване на околната среда на Община Шабла, ще се постигне разработването на система от мерки и дейности, целящи опазването на:

- Естествените им находища от увреждане и унищожаване, с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фонд със сегашна или бъдеща ценност;
- Екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете;
- Изменението на популациите им, при което се влошават биологичните им показатели или се затруднява естественото им възстановяване;
- Биологичните ресурси на лечебните растения в естествената им среда, включително генетичните ресурси, отделните екземпляри, популациите на видовете и екосистемите, включващи популациите.

X. ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИИ

Стандартизирани термини и дефиниции за научни и управленски цели в областта на ресурсологията на лечебните растения в национален мащаб не са възприети. В РЛП са използвани легални термини и дефиниции от Закона за лечебните растения, и адаптирани дефиниции, като:

- **Лечебни растения** са тези, които могат да бъдат използвани за получаване на билки;
- **Билки** - отделни морфологични растителни части или цели растения, както и плодове и семена от тях, които в свежо или изсушено състояние са предназначени за лечебни и профилактични цели, за производство на лекарствени средства, за хранителни, козметични и технически цели;
- **Естествено находище** - местообитание заедно с популация от диворастящи лечебни растения;
- **Естествено местообитание** - пространствено ограничена територия, включваща всички компоненти на неживата и живата природа, които със своите параметри определят условията за съществуване на природните популации;
- **Условия на средата** - всички фактори на неживата и живата природа, характеризиращи местообитанието;



- **Популация** - териториално обособена съвкупност от индивиди от един и същи вид, които могат свободно да обменят помежду си генетичен материал;
- **Устойчиво ползване** - ползване на лечебните растения в количества, по начини и със средства, които не водят до трайно намаляване на генетичния им или ресурсния потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения;
- **Ресурси от лечебни растения** - съвкупността от лечебни растения, разгледани като природен продукт, използван от хората за задоволяване на сегашни или потенциални техни нужди;
- **Режим на ползване на находището** - система от мерки, включваща периоди на експлоатация и покой за възстановяване на ресурсите от лечебни растения;
- **Приоритетни типове природни местообитания** - местообитания на приоритетни видове лечебни растения или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна;
- **Морфологични части** - коренът, коренището, луковицата, грудката, стръкът, листът и цветът на растението;
- **Начин на ползване** - указания относно начина на събиране на билките (изкопаване, откъсване, изрязване, обелване), използваните инструменти и необходимите изисквания за възстановяване на находището;
- **Добив** – количеството полезна биомаса, добивано от единица площ;
- **Биологичен запас** – количеството полезна фитомаса, образувано от всички (използваеми и неизползваеми) екземпляри от даден вид върху всички подходящи или неподходящи за събиране участъци (находища);
- **Експлоатационен запас** – количеството полезна биомаса, образувано от всички използваеми или неизползваеми екземпляри от даден вид върху всички подходящи за събиране участъци (находища);
- **Оборот на добива** – период, включващ година на събиране и брой години необходими за възстановяване на запасите от биомаса.
- **Възможен годишен добив** - количеството полезна биомаса, което може да бъде събирано ежегодно на дадена територия без да се нанесат щети на стопански значимите находища.

XI. ПРИЛОЖЕНИЯ



ДО
КМЕТА НА ОБЩИНА
ШАБЛА

ЗАЯВЛЕНИЕ

От, ЕГН,
/име, презиме, фамилия/
от гр./ с., област
ул. №, бл., вх., ет., ап.,
тел.:, моб. тел:, ел. адрес:,
ЛК №, изд. на, от МВР – гр.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН КМЕТ,

На основание чл. 34, във връзка с чл. 21, ал. 2 и чл. 22, т. 2 на Закона за лечебните растения, моля да ми бъде издадено разрешително за ползване на лечебни растения, както следва:

1. Вид на ползваното лечебно растение:
2. Конкретно количество:..... кг
3. Район на събиране:
4. Срок за дейността: от до

Прилагам документ за платена такса за ползване на лечебни растения съгласно чл. 23, ал. 1 от Закона за лечебните растения и Тарифата за таксите, които се заплащат за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти – общинска собственост, приета с Решение № IX.1.5.1. по протокол № 9 /25.10.2004 г. на Общински съвет – Шабла.

Дата20..... г.
гр./с.

Заявител:
/подпис/



ПОЗВОЛИТЕЛНО

№ /г.
за ползване на лечебни растения

Община Шабла издава настоящото разрешително на основание чл. 21, ал. 2 и чл. 22, т. 2 от Закона за лечебните растения на, ЕГН, л.к. №, с адрес:, за събиране на билки /цвят/, чрез откъсване, вид: в района на гр./с....., за количество от кг., за което е заплатена такса в размер на лева, съгласно Тарифата за таксите, които се заплащат за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти – общинска собственост, приета с Решение № IX.1.5.1. по протокол № 9 /25.10.2004 г. на Общински съвет – Шабла.

Разрешителното се издава при следните условия:

1. Разрешителното е валидно за срок от до г.
2. Легитимираният с това Разрешително е длъжен да осигурява неограничен достъп на компетентния орган по чл. 62 от Закона за ползване на лечебните растения за контрола по спазването на условията, поставени в разрешителното.
3. Лицето носи наказателна отговорност при нарушение на Закона за лечебните растения.
4. Разрешителното е валидно само за посочения по-горе растителен вид и морфологични части от него и само за територията на посочените по-горе райони.
5. С издаването на настоящото разрешително легитимираният се задължава да опазва конкретния растителен вид от увреждане и унищожаване.

.....

.....

Кмет на община Шабла